

POETIKA SINKRONIJSKIH ZAPISA USMENIH PRIČA U DRNIŠKOM I IMOTSKOM KRAJU

Mešin, Ozana

Undergraduate thesis / Završni rad

2021

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Split, Faculty of Humanities and Social Sciences, University of Split / Sveučilište u Splitu, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:172:116501>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-11-28**

Repository / Repozitorij:

[Repository of Faculty of humanities and social sciences](#)

**SVEUČILIŠTE U SPLITU
FILOZOFSKI FAKULTET**

ZAVRŠNI RAD

**POETIKA SINKRONIJSKIH ZAPISA USMENIH PRIČA U
DRNIŠKOM I IMOTSKOM KRAJU**

OZANA MEŠIN

SPLIT, 2021.

Odsjek za Hrvatski jezik i književnost

Hrvatski jezik i književnost

Hrvatska usmena književnost

**POETIKA SINKRONIJSKIH ZAPISA USMENIH PRIČA U DRNIŠKOM I
IMOTSKOM KRAJU**

Studentica

Ozana Mešin

Mentor:

prof. dr. sc. Marko Dragić

Split, 2021. godine

Sadržaj

1. Uvod.....	3
2. Predaje.....	4
2.1. Povijesne predaje	5
2.1.1. Pogibija svatova Anđe Bailove iz Livna i Stipana Nakića.....	6
2.1.2. Uskoci i hajduci	8
2.2. Etiološke predaje.....	10
2.2.1. Vrela nastala zbog tragične ljubavi Emira prema kršćanki Ivi	10
2.2.2. Predaja o Topani i razgraničavanju s Bosnom i Hercegovinom	12
2.2.3. Predaje o rijeci Čikoli, Vilingradu i plaćanju suzama.....	12
2.3. Mitske predaje.....	14
2.3.1. Predaja o vili na Modrom jezeru.....	15
2.3.2. Vile i momčići.....	16
2.3.3. Vilinsko kolo.....	16
3. Legende.....	17
3.1. Legenda o svetom Iliji	18
3.2. Legenda o Gavanovim dvorima i postanku imotskih jezera.....	19
Rječnik.....	22
4. Zaključak.....	28
Izvori.....	29
Vlastiti terenski zapisi.....	29
Popis kazivača.....	29
Literatura.....	29
Sažetak.....	32
Abstract.....	33

1. Uvod

U svakom čovjeku s godinama sve više sazrijeva čežnja da pronađe odgovore na egzistencijalna pitanja, da utvrdi svoj identitet, podrijetlo, da istraži svu onu prošlost koja ga je izrodila, sve ono što je prethodilo da bi baš on baš sada postojao. Mora istražiti svoju prošlost, koja i nije samo njegova, već prošlost njegovih predaka. Da bi to učinio uspješno, treba početi s mjesta gdje izvire njegovo korijenje, treba barem pokušati proživjeti i razumjeti puteve svojih predaka. Usmena književnost zasigurno je jedan od ponajboljih izvora koji mu pružaju priliku da krene na tu ekspediciju.

„Književnost svjedoči o životu ljudi, naroda i čovječanstva. Usmena je književnost najstarija i najdugotrajnija vrsta književnosti.“¹ Kao takva je i najdugovječniji svjedok o životu ljudi. Hrvatski je narod, prema brojnim povjesničarima, filozofima, etnologima i antropologima, donio isključivo svoju tradicijsku kulturu na područje današnje domovine. Upravo ta tradicijska kultura i književnost drži ga već 14 stoljeća dijelom europske kulture i civilizacije. U naprednim civilizacijama, tradicija se ogleda kao nešto vrijedno poštovanja i prezentiranja, suprotno ustaljenom mišljenju kako je usmena književnost nastajala na zabačenim, zaostalim prostorima. Stvaranjem samostalne Republike Hrvatske, zanimanje za tradicijskom kulturom i književnošću naglo se i značajno povećalo.²

Nazivlje usmene književnosti u Hrvatskoj mijenjalo se shodno političkim i društvenim prilikama. U vremenu dok je Seljačka stranka imala prevlast, usmena se književnost nazivala „seljačkom književnošću“, čak i „pučkom književnošću“, ali ta su dva pojma različita. Upotrebljavao se i naziv „tradicionalna“, iako je službeni naziv „narodna književnost“ najdugotrajnije opstao.³

Hrvati su narod s burnom i dugom povijesti, koja izaziva mješavinu gorčine i ponosa zbog svoje tragičnosti i, s druge strane, opstojnosti i uspješnosti. Kao takvi, sigurno možemo pružiti još doprinosa u pokušaju da narodna književnost, topla riječ iz drhtavih usta naših predaka, koja je odolijevala proteklim vremenima, a koja su za njih bila mučnija i teža, preživi i nadvlada i ovo današnje lagodnije, moderno, gotovo digitalizirano vrijeme, već pomalo lišeno empatije. U današnjem vremenu ljudi su skloniji digitaliziranim knjigama umjesto stvarnim, a

¹Dragić, Marko. *Poetika i povijest hrvatske usmene književnosti* (Fakultetski udžbenik), Filozofski fakultet Sveučilišta u Splitu, Split, 2008., str. 11.

²Isto, str. 11-13.

³Isto, str. 12.

usmena komunikacija svedena je na onu pisanu putem raznoraznih sredstava moderne komunikacije.

Marko Dragić ističe da je neznanje „najveća opasnost po čovjeka, narod i čovječanstvo. Narod koji nema svoje tradicije i nije narod. Duhovnu i materijalnu baštinu treba poznavati i iz njih učiti, u njoj su naši korijeni i povijest naša, a narod koji ne poznaje svoju povijest osuđen je na njezino ponavljanje.“⁴

U usmenoj književnosti ogleda se uporaba jezičnoga medija za posebne potrebe, a njezini su autori „istaknuti stvaraoci i oživotvoritelji tradicijske kulture“ te pomažu afirmaciji tradicije kao posebne djelatnosti.⁵

Ovaj rad bit će još jedan od pokušaja prenošenja svjedočanstva o životu, mentalitetu, običajima i kulturi rodnih krajeva mojih roditelja i mjesta odakle izniču korijeni mojih predaka - drniškog i imotskog kraja. Priče koje slijede izrekli su sami kazivači prema svojim sjećanjima. Na kraju će se naći i kazalo manje poznatih riječi.

2. Predaje

Predaje su važna sastavnica usmenih priča.⁶ Više je definicija predaje. Dragić predaje definira kao vrstu „usmene priče koja se temelji na vjerovanju u istinitost njezina sadržaja.“⁷ Predaje se mogu klasificirati na:

⁴ Isto, str. 10.

⁵ Botica, Stipe. *Povijest hrvatske usmene književnosti*, Školska knjiga, Zagreb, 2013., str. 52.

⁶ Hrvatske se usmene priče, ovisno o sredini, mijenjaju i prilagođavaju i u neraskidivoj su vezi s određenom sredinom, spolnim i generacijskim skupinama, zanimanjima i obiteljima. Hrvatske usmene priče zrcale preplitanje tradicija koje utječu i na hrvatsku kulturu, a to su srednjoeuropska, mediteranska, panonska i balkanska tradicija. Međutim, određivanje hrvatskih priča po ovome kriteriju, kao i prema kriteriju podrijetla, nije potpuno precizno. Bošković-Stulli smatra da svaka priča koju je hrvatski pripovjedač ispričao svojim jezikom, a čuo ju je usmeno u svojoj sredini, pripada hrvatskim pričama. (*Usmene pripovijetke i predaje*, priredila Maja Bošković-Stulli, SHK, MH, Zagreb 1997., str. 15.), Drugo, danas napušteno, Maja Bošković Stulli navodi da je stereotipno „shvaćanje da pripovijetke traju u ničime nedodirnutom isključivo usmenom kontinuitetu od dalekih davnina sve do danas.“ *Usmene pripovijetke i predaje*, priredila Maja Bošković-Stulli, SHK, MH, Zagreb 1997., str. 15. Matija Valjavec sakupio je i izdao prvu hrvatsku zbirku pripovijetki iz 1858. godine na kajkavskom narječju. Njegova zbirka pripovijetki odlikovala se i modernošću jer je donosio i varijante, a priče su bile dijalekatske, potjecale su iz istoga mjesta. (*Usmene pripovijetke i predaje*, priredila Maja Bošković-Stulli, SHK, MH, Zagreb 1997., str. 28.) Usmena proza može se razvrstati prema motivima, temama i oblicima. Može ih se razlikovati s obzirom na odnos prema stvarnosti kao fiktivne i zbiljske, a moguće ih je promatrati i prema žanrovima. Žanrovi usmenih priča su: bajka, basna, predaja, legenda, novela, anegdota, sitni oblici: šala i vic. (Dragić, Marko. *Hrvatska usmena književnost Bosne i Hercegovine, proza, drama i mikrostrukture*, MH u Sarajevu, HKD Napredak Sarajevo, Sarajevo 2005, str. 27-35.)

⁷ Dragić, Marko. *Poetika i povijest hrvatske usmene književnosti* (Fakultetski udžbenik), Filozofski fakultet Sveučilišta u Splitu, Split, str. 272.

1. Povijesne.
2. Etiološke.
3. Mitske.
4. Demonološke.
5. Eshatološke.
6. Pričanja iz života.⁸

M. B. Stulli ističe da su uz bajke i predaje (njemački *Sagen*) „povlaštene“. Predaje se „temelje na vjerovanju u istinitost onoga o čemu se kazuje. Kompozicijski i stilski vrlo su jednostavne. Tematski govore o vjerovanju u nadnaravna bića, ili o povijesnim reminiscencijama, ili o podrijetlu pojava i stvari, pa se dijele na mitske (demonološke, praznovjerne), na povijesne i na etiološke, što se u pojedinim primjerima može prepletati.“⁹

Termini mitskih i demonoloških predaja mogu se razlikovati. Mitske predaje podrazumijevaju način razmišljanja na temelju mita ili mitologije koji se razlikuje od prirodno-znanstvenog ili povijesnog načina razmišljanja. Demonološke predaje podrazumijevaju likove bliske mračnim silama koji potječu iz onostranoga svijeta.¹⁰

Spomenuto vjerovanje u istinitost predaja danas je rijetko. Predaje su inspirirane ljudskim susretima s nečime što je nadnaravno, nesvakidašnje, neobično. To je utjecalo na stil predaja, a njihova kratkoća, emotivni ton, fragmentarnost također mogu ukazivati na inspiracije i nadahnuća predaja.¹¹ Predaja je fikcija, a ne vjerovanje. „Da je riječ o fikciji, potvrđuje činjenica da fizički nije moguće provesti taj pothvat, pa se na tomu podatku stvaralački gradi takva mogućnost, ali će izvedbeno pretendirati na istinitost (...).“¹²

2.1. Povijesne predaje

⁸ Isto, str. 273.

⁹ *Usmene pripovijetke i predaje*, priredila Maja Bošković-Stulli, SHK, MH, Zagreb 1997., str. 18.

¹⁰ Širić, Josipa. 2015. Motivski svijet demonoloških predaja u suvremenoj etnografiji posušškoga kraja, *Croatica et Slavica Iadertina*, 10 (2). Zadar: Odjel za kroatistiku i slavistiku, Sveučilišta u Zadru, str. 389.

¹¹ *Usmene pripovijetke i predaje*, priredila Maja Bošković-Stulli, SHK, MH, Zagreb 1997., str. 18-19.

¹² Kekez, Josip. Usmena književnost, u Škreb – Stamać, *Uvod u književnost*, IV. poboljšano izdanje, Globus, Zagreb, 1986., str. 185.

U epskim su pjesmama opjevane značajnije osobe i događaji. Tematika mnogih epskih pjesama i predaja potječe iz agrafijske i pretkršćanske etape, a hrvatske se povijesne pjesme, epske pjesme i povijesne predaje općenito mogu podijeliti na sljedeće epohe:

1. Agrafijska epoha.
2. Doba drevnih Grka.
3. Ilirsko i rimsko doba.
4. Starohrvatsko doba.
5. Epoha od ujedinjenja Hrvatske do završetka vladavine narodnih vladara (925.-1463.).
6. Doba osmanske vlasti (1463.-1878.).
7. Doba od konca 19. stoljeća do 1914.
8. Doba između dva svjetska rata (Jugoslavija 1918.-1990.).
9. Epoha SFRJ (1945.-1990.).
10. Doba od osamostaljenja RH i BiH.¹³

Zbog svoje karakteristike prijenosa s generacije na generaciju i iz jedne sredine u drugu, predaje jednoga kraja možemo susresti u identičnom ili sličnom obliku i izvan područja određenoga kraja. Povijesne su predaje najbližije starijim ljudima, teme su im dugogodišnje borbe s tuđim vlastima u vlastitoj domovini. Predaje imaju i didaktičnu vrijednost. Povijesne su predaje u čestom prožimanju s etiološkim predajama.¹⁴

2.1.1. Pogibija svatova Anđe Bailove iz Livna i Stipana Nakića

Osmanski zulumi natjerali su vitezove Nakiće na bijeg, stoga su se 1551. godine nastanili u drniški kraj. Loza im potječe od Ivice Vojnića, zvanoga Nakić po majci. Njegov sin Mitar otac je Stipana Nakića rođenoga 1629. godine. Danas je potomke Nakića moguće naći u Drnišu, Šibeniku, Skradinu, Zadru, Zagrebu, Omišu i Ljubuškom.¹⁵

¹³Dragić, Marko. *Poetika i povijest hrvatske usmene književnosti* (Fakultetski udžbenik), Filozofski fakultet Sveučilišta u Splitu, Split, str. 274.

¹⁴Marinović, Ivana. *Povijesne i etiološke predaje o osmanskoj vladavini u širokobriješkom kraju*, Motrišta, Časopis za kulturu, znanost i društvena pitanja, Br. 96-97, Matica hrvatska, Mostar, srpanj-listopad 2017., str. 52.

¹⁵Dragić, Marko. *Tradicijske priče iz Zagore*, Književni krug Split; Filozofski fakultet Sveučilišta u Splitu, Split 2017., str. 45.

Anđu Bailovu iz Livna zaprosio je harambaša Nikola Maleta, hajduk razbojnik. Ona je odbila njegovu prosidbu i odlučila se udati za Stipana Nakića, a Maleta se zakleo kako će ju oteti iz svatova. Svatova je bilo koliko i dana u godini, Bailovi su priredili čašćenje koje je trajalo sedam dana, a starješina je dao pohvalu Anđinim roditeljima zbog njezinoga dobrog odgoja. U Anđu je bio zaljubljen i Ibro koji se nadao da će ju poturčiti. Mujo je tješio Ibru da će na megdanu poraziti Stipana Nakića, ali vitezu Nakiću pripisane su mitske osobine. Stipan Nakić slovi kao junak vrijedan strahopoštovanja, kao onaj koji rukama siječe Turke i koji je prije šest godina porazio 12 tisuća Turaka. Za njega se kaže da mu je ruka deblja u mišici nego *ženska noga pri bedrici*.¹⁶

Iz Livna su svatovi putovali preko „Buškoga blata, Aržanova, Sinjskoga polja.“¹⁷

Došli su do Vijanjca i prenoćili su u Vinovu, a trgovac Stipe Tadin išao je iznad Kambelovca i gonio dva konja s mješinama punim vina te nastavio put kroz Petrovo Polje, Krstaš i Selinu. Kada je Stipe pogledao na Gradinu, pred njim se stvorio Nikola Maleta, tražeći ga vina i rakije, a Stipe mu je odgovorio da pođe u svatove Stipana Nakića jer su oni *puni zlata, nakita i para* te vode mladu *od bosanskih strana*.¹⁸

Neki je trgovac sreo Maletu i kazao mu da su Anđini svatovi prenoćili u Vijanjcu. Tako se Maleti pružila prilika da ostvari prijetnju koju je izrekao Anđi, da ju odme od svatova.¹⁹

Svatovi su usnuli bez straže jer Turaka nije bilo u blizini. Maleta je prvi izvadio jatagan, a ostali su hajduci svima prisutnima sjekli glave. Dok su djever i nevjesta bježali, približio im se Maleta i slagao Anđi kako je prvoga pogubio njezina muža Stipana, a na to je očajna Anđa zamolila djevera da joj odrubi glavu, što ovaj i učini. Za vrijeme pokolja u svatovima, Stipan je bio u pivnici i radio troškovnik, a kada je shvatio što se događa, otišao je ka svatovima. Uspio je poraziti 27 hajduka, ali izgubio je 230 svatova. Tada je Vinovo uznemirio i razoran potres. Stipan je predložio da se kod hladne vode Vijanjca iskopaju grobnice za poginule koje je fratar blagoslovio. Prvu su u grob položili Anđu.²⁰

O toj se tragediji i danas pripovijeda:

Evo vako... Odakle da počnen. Arambaša Maleta Nikola bacio je oko na lipu Anđeliju iz Livna, tio je pod svaku cijenu da bude njegova. Ona ga je odbila i izabrala Stipana

¹⁶Isto, str. 45.

¹⁷Isto, str. 46.

¹⁸Isto, str. 46.

¹⁹Isto, str. 46.

²⁰Isto, str. 46-47.

*Nakića za muža. Svatova je bilo... 365... svaki za jedan dan u godini. Svati su pošli iz Livna, a kad su došli blizu mora znali su da će nešto zlo se desiti. Svatovi su morali zeru odmoriti, a jedan trgovac iša je trgovati u drniške krajeve, kroz Petrovo polje. Prid njega je skočio arambaša Maleta Nikola. Kako mu trgovac nije tío ništa dat, reka mu je da traži dobara u Stipana Nakića. Otkrio mu je da Stipan Nakić ženi mladu iz Livna. I kako su svati zaspali, njemu se lipo stvorio čas da ostvari šta mu se po ludoj glavi vrzmalo. Da je ukrade. Maleta i družina mu, hajduci, sikli su glave. Diver... od čovika brat... i Anđelija su ko pokušali pobić, al kad je Anđelija vidila da joj spasa nema, tražila je od divera da i njoj glavu osiče, sve samo da se ne da Maleti. Diver joj ispuni tu jadnu želju, al i njega Maleta ubije. Dok se to sve izdogađalo, mladoženja Stipan nije bio tu. Skupio je ostatak svata i uspili su oni nadjačati hajduke, al' njegovi svata je bilo ubijeno puno... uf... 100... Ma ne znan... priko 200... I eto, kako uvijek to ide, onda su Anđeliju i svate pokopali. Ona se ubila zbog ljubavi i ponosa. Nema takvi žena, možda su i to samo priče za dicu, al teško stvarno je povirovat da bi neka ženska danas to ponovila.*²¹

Ova je predaja povijesnoga karaktera. Jasno i na najbolnji mogući način iskazana je snaga ljubavi koja je moćnija i važnija od svega ostaloga. Donosi prikaz nekoga drukčijega, dalekoga, možda i više nepostojećega stanja uma. Naši su predci vjerovali u trajnost ljubavi i nje govali njezin opstanak, čak i kada je ona veća od života. To dokazuju i dugogodišnji brakovi i mnogobrojno potomstvo. U današnjemu svijetu mnogi takvo se mišljenje i način života često pogrdno naziva zaostalim, ali ono svakako svjedoči o požrtvovnosti i mentalitetu ljudi minuloga vremena s obzirom na prolaznost današnjice. Sustav vrijednosti svakodnevno se mijenja, ali usmena književnost daje uvid u moralne temelje i uvjerenja generacija koje su nam prethodile.

2.1.2. Uskoci i hajduci

Uskoci i hajduci javljaju se nakon pada Bosne i Hercegovine pod osmansku vlast 1463. godine. Uskoci su bili kršćani koji su iz susjedne zemlje pobjegli od te vlasti, nastanivši se ponajviše u Dalmaciji. Zovu se uskoci jer su uskakali na teritorije pod osmanskom okupacijom i borili se protiv Osmanlija. U našem su narodu žive predaje o Stojanu Jankoviću, Ivi

²¹Kazala Lucija-Marija Lozo, djevojački Peko, rođena 1927.

Senjaninu, Tadiji Senjaninu, Nakićima, Vučkovićima. Uskoci su djelovali u skupinama na poticaj ili sa znanjem vlasti, a hajduci su bili samostalni.²²

Hajduke jedni smatraju razbojnicima, dok ih drugi slave. Razlog tomu je što su postojale različite kategorije hajduka. Zulumčari (turski hajduci) činili su strašna zlodjela nad kršćanima. Hajduci osvjetnici, družine Hrvata, Srba i Muslimana, borili su se protiv osmanske okupacije. U 17. stoljeću snažni su bili muslimanski hajduci osvjetnici. Hrvatski poznati hajduci su Mijat Tomić, Roša harambaša i Andrijica Šimić.²³

Andrijica Šimić rođen je 1833. godine u Alagovcu kod Gruda. Proveo je 10 godina u službi age Tikvina. 1859. godine odlazi u planine, sasipa šaku prašine u oči nekom begu i od njega prisvaja oružje. Svoje hajdukovanje provodio je po Rakitnu, Doljanima, Imotskom, Kupresu, Livnu... Uslijed izdaje uhićen je i izručen turskim vlastima, a kaznu je izdržavao u Splitu, Imotskom, Duvnu, Livnu i Ljubuškom. Osloboodio se 1868. godine prepilivši okove te nastavio s hajdukovanjem. Šimić glasi kao najčovječniji član svoje hajdučke skupine. Naime, 1869. godine Šimić je sa svojim hajducima dočekao i porazio Derviš-bega Huseinova Kopčića s 30 čivčija i Halila Osmanova Muratbegovića koji ga, zbog njegove humanosti, nisu optužili pred sudom u Splitu. U Zagvozdu, u kući Jakova Prodana, Šimićeve je družina izdana 11. siječnja 1871. godine. Šimić se jedva spasio.²⁴ Ostatak njegove družine je pobijeno. Ante Garac je ranjenom Andrijici dao utočište u Runovićima, ali ga je na kraju izdao i predao austrijskim vlastima koje su tražile Šimićeovu glavu. Andrijica je Garca prokleo riječima: „Dabogda moje noge nad tvojom glavom bile.“

Nakon tog izdajstva, Šimić je osuđen na doživotnu robiju. Međutim, 16. prosinca 1901. godine dobiva pomilovanje cara Franje Josipa. Šimić je tada imao 68 godina. Oduševljeni puk dočekao ga je na splitskoj rivi. Prema nekim izvorima, splitski HNK Hajduk svoje ime duguje upravo ovome hajduku. U krvnom je srodstvu s ekspresionističkim pjesnikom Antunom Brankom Šimićem. Andrijica Šimić umro je 1905. godine uslijed zadobivene kapi. Skončao je nedaleko od kuće svojega izdajnika. Zanimljivo je da je upravo Ante Garac preminuo dva dana prije Šimića, ali i da se Andrijina kletva upućena izdajniku i ostvarila. Obojica počivaju na

²² Dragić, Marko. *Od Kozigrada do Zvonigrada (hrvatske predaje i legende iz Bosne i Hercegovine II.)*. Baška Voda – Mostar – Zagreb: Mala nakladna kuća Sveti Jure i Zajednica izdanja ranjeni labud ZIRAL. 2001, str. 137-138.

²³Isto.

²⁴Dragić, Marko. Hajdučki harambaša Andrijica Šimić po čijim vrlinama je nazvan HNK Hajduk, *Kulturna baština: časopis za pitanja prošlosti splitskoga područja* 46. Društvo prijatelja kulturne baštine Split, Split, 2020, str. 320.

groblju u Runovićima, ali tako da Šimićeve noge doista jesu postavljene nad Garčevom glavom.²⁵

2.2. Etiološke predaje

Etiološke predaje nastaju na povijesnoj, mitskoj, eshatološkoj i demonološkoj razini te na temelju pričanja iz života. „U povijesne i etiološke predaje ulaze samo sudbonosni događaji i osobe.“²⁶

Etiološke predaje pripovijedaju o uzroku i podrijetlu „nastanka naziva pokrajina, mjesta, lokaliteta, grobova, groblja, prezimena; nastanka i nestanka jezera, vrela, bunara, čatrnja, virova, ponora te uzroka različitih pojava u prirodi i među ljudima. Težnja k objašnjavanju i tumačenju etioloških predaja stara je koliko i ono što one tumače.“²⁷

Stipe Botica ističe da je gotovo „neiscrpiv repertoar etioloških predaja o nazivima mjesta, prostora, imaginarija.“²⁸

2.2.1. Vrela nastala zbog tragične ljubavi Emira prema kršćanki Ivi

Vrljika je rijeka ponornica u Imotskoj krajini, izvire kod Prološca i protiče Imotskim poljem. Naziva se hraniteljicom života Imotske krajine.²⁹

O nesretnoj ljubavi Emira prema opatici Ivi i danas se pripovijeda. Prema tim etiološkim predajama nazvano je pet izvora: *Dva oka*, *Utopišće*, *Jauk*, *Duboka draga* i *Opačac* iz kojeg se imotsko područje opskrbljuje pitkom vodom.³⁰

Opatica Iva bila je časna cura, potpuno se dala vjeri i molitvi, nije je zanima vanjski svijet, u duši je bila dobra i neiskvarena. Virovala je da je donila pravu odluku kad se zavitovala Bogu na vjernost i službu. Emir je bio Turčin, druge vire, suprotan njoj.

²⁵Dragić, Marko. *Tradicijske priče iz Zagore*, Književni krug Split; Filozofski fakultet Sveučilišta u Splitu, Split 2017., str. 43-44.

²⁶Dragić, Marko. Povijesne i etiološke predaje iz Otoka Sinjskoga. Tragovi tradicije, znakovi kulture (Zbornik u čast Stipi Botici) (ur. Evelina Rudan; Davor Nikolić; Josipa Tomašić) Hrvatska sveučilišna naklada, Hrvatsko filološko društvo, Matica hrvatska. Zagreb, 2018, str. 289.

²⁷Dragić, Marko. *Povijesne i etiološke predaje o ljubuškom kraju*, Motrišta 92, Mostar, 2016., str. 26.

²⁸Botica, Stipe. *Povijest hrvatske usmene književnosti*, Školska knjiga, Zagreb, 2013., str. 390.

²⁹Dragun, Vlade; Ujević, Bože. *Legende imotskog krša*, Agencija za odgoj i obrazovanje/ Škola za dizajn, grafiku i održivu gradnju, Zagreb, Split, 2014., str. 33.

³⁰Isto.

Odgajan je bez ljubavi roditelja, odma je iša služiti vojsku, sve je uvijek obavlja po pravilu službe. Učen je da mu je jedina prava mater zemlja, domovina i da širenjen granica dokaziva svoju ljubav prema njoj. Tako malo pomalo, postaja je ladniji, al u srcu ga je nešto stezalo i mučilo. Zna je da u dubini duše ima osjećaje i da nije samo obični vojnik, nego i čovik koji želi ljubiti i bit ljubljen.

Tako su se jedne noći na rijeci srili ovo dvoje mladih. Ona je njemu predstavljala sve što je on tražio i nije ima, a nju je iznenadila ljubav koja se rodila, a nije bila duhovna, nego svitovna. Zvizde su in šapljale „Ne tribate se tražiti, vi ste se našli. Ko ne traži, taj i nađe.“

I zbor anđela potvrdio je svojom pismom njihovu ljubav. Dva različita svita, druge vjere, drugih poslova, sklopila su se u jednu ljubav. Al svit, normalno, nije priznava tu ljubav. Kako more jedna časna za Turčina, kršćanka za muslimana, em što se zavitovala, a on u vojsci? Kad su se jednon potajno sastali, naišla je glavna časna iz njenog samostana i vidila je u njegovon zagrljaju. Iva je osjetila da je njezina ljubav ispravna, al bojala se svita i osuda i bojala se drugih sestara, zato je pravac iz Emirovog zagrljaja skočila u ladnu vodu Vrljike. Izvor u koji se bacila zove se Opačac.

A Emir je izgubio najvažniju bitku svih svoji bitaka, do kraja života osta je ucviljen i sam, nije pogleda ni tražio druge žene. Zbor anđela više nije piva, sad je plaka od žalosti, naredili su da se crkovna zvona potope u rijeku i da više ništa ne stvara zvuka. Jedino je vječan osta žubor Vrljike.³¹

Emir predstavlja čovjeka u pokušaju lišavanja od osjećaja, ali to malokome pođe za rukom. Ovo je tužan pokazatelj da ljubav ne pobjeđuje uvijek i ne pobjeđuje sve. Ivina i Emirova ljubav ustuknula je pred tuđim osudama i uskogrudnosti okoline.

Pojavljuje se i motiv izvora koji predstavlja život, živost, radost. Ovdje se pokazalo da će rijeka koja daje život, život i oduzeti i tako motov vode kulminira u nešto sasvim suprotno od pozitivne konotacije – postaje simbol očaja, smrti, završetka.

Kazivačica je iskreno priznala kako joj, kada je prvi put čula ovu predaju, i nije bilo drago i potpuno prihvatljivo da se jedna opatica zagleda u vojnika i napusti red, a on službu, što je i očekivano shodno vjerovanjima i kulturi okoline u kojoj je odrastala. Međutim, kada je

³¹Kazala Ozana Grubišić, djevojački Lozo, rođena 1961.

i sama postala zrelija i upoznala pravo značenje ljubavi, shvatila je da se ljubav uvijek treba stavljati povrh svega i štititi od predrasuda i prezira kako bi uspješno opstala.

2.2.2. Predaja o Topani i razgraničavanju s Bosnom i Hercegovinom

Centar srednjovjekovne Emothe nalazio se u tvrđavi zvanoj Topana čiji su ostatci i danas vidljivi iznad Modroga jezera. Njome su vladali i hrvatski i bosanski vladari, zatim su dominirali Turci više od 200 godina, a nakon njih Mlečani i Austrijanci. U utvrđi se nalazi crkvice Gospe od Anđela, posvećena zaštitnici Imotskoga, izgrađena kao prva župna crkva nakon turskih vremena. Na blagdan Gospe od Anđela, 2. kolovoza 1717. godine, Imotska je krajina konačno oslobođena nakon što je provela 224 godine pod turskom vlašću.³²

Baš jednostavno ti zvuči ta priča kako su odredili granicu, među sa Bosnom sa Topane. Takva granica je i danas. Odlučili su ispaljivat topove sa tvrđave i dokle dobaci, tu će bit granica. Razgraničavali su se Mleci i Osmanlije. Osmanlije su prihvatile takav način određivanja, al pošto je navodno top premalo dobacio, potplatili su jednog Mlečanina i tako su sebi osigurali veći prostor. I kako su kugle iz topova padale, pod kojinkuten, tako je i danas ostalo određeno da granica sa Bosnom i Hercegovinom ima takvi oblik.³³

2.2.3. Predaje o rijeci Čikoli, Vilingradu i plaćanju suzama

Grad Drniš smješten je na dodiru dviju rijeka; Krke i Čikole, a okružuju ga tri planine; Svilaja, Promina i Moseć. Prvi je spomen Drniša datiran 8. ožujka 1494. godine, a prvotno je bio utvrda iz vremena turskih prodora. Prijevod imena grada glasi „Vrata u polje“. Turci su mu nakon osvajanja dali ime koje nosi i danas, ali njegov se naziv spominje još i prije dolaska Turaka. „Drniška vrata“ danas podrazumijevaju prolaz kroz Petrovo polje smješteno između spomenutih planina, a njime teče Čikola.³⁴ Srednjovjekovne su utvrde na Čikoli i Krki podizali hrvatski knezovi i banovi Nelipići. Zaštitnik grada je sveti Roko.

³²Dragun, Vlade; Ujević, Bože. *Legende imotskog krša*, Agencija za odgoj i obrazovanje/ Škola za dizajn, grafiku i održivu gradnju, Zagreb, Split, 2014., str. 35-36.

³³Kazala Ozana Grubišić, djevojački Lozo, rođena 1961.

³⁴Dragić, Marko. *Tradicijske priče iz Zagore*, Književni krug Split; Filozofski fakultet Sveučilišta u Splitu, Split 2017., str. 49.

Sveti Roko, podrijetlom iz francuskog Montpelliera, patron je Drniša od 1731. godine. To je doba obilježeno kužnom pošasti. Drnišani su podigli kapelu svetoga Roka od koje je nastala crkva. Prema predaji, sveti je Roko obolio od kuge i preselio se u špilju. Pas je pomagao Roku preživjeti donoseći mu kruh. Zbog te predaje, općinski grb Dniša krasi brončani reljef muškarca kojemu pas liže rane autora Ivana Meštrovića. Na Dan grada održava se misno slavlje, procesija i pučka fešta u čast ovoga svetca.³⁵

Utvrdna Bogočin srednjovjekovna je utvrda u blizini prominskoga sela Bogetića. Smještena je na stijeni, na lijevoj strani rijeke Krke. U 9. stoljeću u Bogočinu su zasjedali hrvatski župani, imao je stratešku važnost. U spomenu iz 1486. godine naziva se Bogochin.³⁶

Bogočin ti je jedna tvrđa, tamo na Krki. Nisi biće tamo nikad bila. Knez Bogoje bio je gospodar svega. Napravio je lipu dvore za sina, zva se Bogdan. Bogdan se triba brzo oženit sa Milevon. Mileva je bila sa Čikole. Čaća joj je umro. Mater joj je spremila lip i bogat miraz i svi u selu su joj ponešto priredili za dar. Dan svatova. Okupilo se puno ljudi, bili su čak i župani i bani. Taman kad su se svi svati okupili, doletio je zmaj i zgrabio mladu i odnio je na dno jezera. To je današnje jezero Brljan. Da bude još žalosnije, mladoženja se odma bacio za njon i utopio. Ta tuga je tolko skršila Bogdanovog ćaću kneza, oslipila ga je što se kaže, on ništa nije vidio osim tuge. U tom bolu, proda je i razdilio sve svoje imanje i bogatstvo banima i siročićima. Sazida je i samostan, nisan siguran, al čini mi se Anđelovac, Arandelovac. Stavio je žive dvi redovnice u zidine da vječno mole za njegova nesrtnoga sina i nesuđenu nevistu. E, sad, plaćanje suzama da se priđe priko mosta... Napravio je dva mosta, priko Roškog slapa i Brljana, a za prolaz se tribalo platit dvi suze, za njegovu nesriću. I on je jednostavno nesta. U narodu se njegov bivši Bogočin nazva Vilingrad. A Čika, mater od Mileve, dala je izgradit isto tvrđu put Ključa. Ko zavrit, da vječno gore šterike za duše dvoje nesrtnika i svitle in put u život vječni. I tako je rijeka Čikola dobila ime po materi Čiki, a i Miljevci po Milevi.³⁷

³⁵O tome više: Dragić, Marko. *Sveti Rok u tradicijskoj katoličkoj baštini Hrvata*, Nova prisutnost, Časopis za intelektualna i duhovna pitanja, XI (2), Kršćanski akademski krug, Zagreb, 2013., str. 165.-182.

³⁶Marko Dragić, *Sveti Rok u tradicijskoj katoličkoj baštini Hrvata*, Nova prisutnost, Časopis za intelektualna i duhovna pitanja, XI (2), Kršćanski akademski krug, Zagreb, 2013., str. 165.-182.

³⁷ Kazao Branko Mešin, rođen 1961.

Ova predaja čini se kao još jedna od tipičnih, pomalo praznovjernih legendi o vilama, zmajevima i drugim mitskim stvorenjima koja su očito bila popularna i glas o njima prenosio se s koljena na koljeno. Ipak, oba roditelja, Milevina majka i Bogdanov otac, pogođeni tragičnom sudbinom svoje djece, okreću se molitvi, dijele svoja dobra, grade samostane i tvrđave. Dokaz je to i traženja utjehe u vjeri, utjecanja Bogu u prijelomnim trenucima života naših predaka.

Kazivač navodi kako nije puno puta čuo ovu legendu, ali, osim elemenata koji se mogu protumačiti s vjerske strane, ovo je također etnološka predaja. Na maštovit su način objašnjeni nastanci hidronima³⁸ i ekonima³⁹ jednoga kraja.

2.3. Mitske predaje

Mnogobrojne su mitske predaje koje se i danas pripovijedaju. Te predaje „pripovijedaju o vilama i povijesnim osobama kojima je narod pripisao nadnaravnu moć. Vile su pomagale junacima i samo noću dolazile u sela. Priča se da su zavodile mladiće javljajući im se u snu. Jedni pripovijedaju da su ih vile izliječile; drugi da su siromašnim djevojkama pomagale brže istkati ruho za udaju; treći da su pomagale nejakim pastirima; četvrti da su mlade prenijele preko jezera u planinu, a stare pred crkvu itd. Činile su zlo jedino ako bi im se tko zamjerio izdajući tajnu da im je jedna noga magareća, konjska ili kozja. U narodnoj percepciji vile su bajkovite ljepotice, gotovo uvijek u dugim bijelim, rjeđe plavim haljinama, dugih zlatnožutih počesljanih kosa, s modrim ili zelenim očima i imale su nadnaravnu moć. U 6. stoljeću spominje ih bizantski pisac Prokopije iz Cezareje.“⁴⁰

Najčešće mitsko biće u hrvatskoj mitologiji je vila.⁴¹ Vile imaju različite nazive i raznovrsne su teorije o njihovu postanku u različitim svjetskim mitologijama. U hrvatskome se narodu ustalilo vjerovanje kako vile potječu od djece koju su Adam i Eva zatajili pred Bogom. Naime, imali su dvanaestero djece, a slagali su da imaju šestero. Drugi izvori navode kako su

³⁸Hidronimi su nazvani prema grčkoj riječi *hydor* -znači voda. Hidronimi označuju imena voda; potoka, rijeka, jezera, vrela. O tome više: Helena Dragić, Hidronimi Mostarsko blato i Hutovo blato: Zbornik u čast Josipu Liscu. Sveučilište u Zadru; Matica hrvatska; Ogranak Matice hrvatske u Zadru. Zadar, 2020, 213-226.

³⁹ „Ekonomi ili ojkonomi su imena naseljenih mjesta (grč. *oikein*- stanovati, *oikos*- dom i *onoma* - ime).“ Dragić, Helena. Toponomastika stolačkoga kraja. Matica hrvatska Stolac, Stolac 2019. str. 35.

⁴⁰Dragić, Marko. *Emografsko-filološki prinosi tradicijskoj kulturi drniškoga kraja*, Godišnjak Titius: godišnjak za interdisciplinarna proučavanja porječja Krke 1. (1). Split 2008., str.186.

⁴¹Dragić, Marko. *Mitski svijet Zagore u kontekstu europske mitologije*, Kulturni sabor Zagore, *Kultovi, mitovi i vjerovanja na prostoru Zagore*. Filozofski fakultet u Splitu - Odsjek za povijest i Veleučilište u Šibeniku, Split 2013., str. 196.

imali i pedesetero djece, a na krštenje su, zbog srama, doveli samo tridesetero. Također, postoji tumačenje kako je Eva zatajila najljepše kćeri, na što je Bog odlučio da one postanu vile kako ih nitko ne bi mogao vidjeti. U hrvatskoj tradiciji vile predstavljaju i duše ubijenih ili prerano preminulih djevojaka i djece.⁴²

Hrvatska i slavenska mitologija vile opisuje kao izrazito lijepa, bajkovita stvorenja. Najčešće su odjevene u duge bijele, a rijetko i plave haljine. Kosa im je također duga, zlačana, na glavi imaju vijenac, a oči su im zelene ili modre. Brze su, krhke, vitke, a glas im je tanašan i milozvučan. Vile su u Hrvata bile omiljene i Katolička crkva nikada nije uvela zabrane na priče o vilama. Vile štite djecu od pogibije, ženama pomažu naučiti kako praviti kruh, tkati i liječiti te nastoje podučiti sve ljude da budu skromni i dobroćudni.⁴³ „Predaja kaže da bi čovjek, ako bi prekinuo vile u njihovu kolu ili ako bi one primijetile da ih on gleda, onijemio i oslijepio. Vjerovalo se da vile rađaju samo žensku djecu. Stoga su zavodile mladiće kako bi imale potomstvo.“⁴⁴

Vile se na prostoru Dalmacije nastanjuju na Biokovu, Velebitu, Mosoru i u Omišu. Prema vjerovanju, postoji 9 vrsta vila i one se mogu razlikovati prema mjestu gdje obitavaju. Tako postoje Vile Oblakinje, Planinkinje, Vodakinje i Jezerkinje.⁴⁵

2.3.1. Predaja o vili na Modrom jezeru

Na Modron jezeru, al samo pod vedrin nebon bez oblaka i za punog miseca i svitlih zvizda, sakupljale su se vile, najlipše od svih, bile puti, dugih raspletenih kosa i crvenih gubica. One su se tu vrtile, igrale kolo. Njiova vrtnja i kolo činile su da se jezero talasa i uznemiriva. Plesale bi i pivale sve dok ne bi prva kap rose sa neba pala na jezero. To in je bio znak da dolazi zora, da se moraju sklonit jer su in zrake sunca smetale i ne bi mogle živit po danu, nestale bi in moći od sunca. Tako bi one otplivale na dno, ispod vode il u špilje i pećine da se sklone. I tako, spušća se nova noć, eto ti nji da se vrte u krug, i u krug, i u krug. Kažu da, ko god je uspio potrefit čas u noći kad su one tu igrale, tome u ušima zauvik odzvanja poziv na ples, čak i dok spava, a srce mu se puni čežnjon

⁴²Isto, str. 197.

⁴³Isto, str. 198.

⁴⁴Isto, str. 201.

⁴⁵Isto, str. 199.

koja će ga vazda vuć da se vraća u Imotski ponovo i ponovo. Te želje za pleson i Imotskin tobože se nikad neće moć rišit.

2.3.2. Vile i momčići

A kako su vile bile lipe, mamile su i imotske dječaćiće i momke. Ko bi ih vidio, osta bi zanesen i odma bi se na mistu pritvorio u polovnog vilenjaka, al nikad vas skroz da postane vilenjak. Puno ih je zato izginilo, utopilo se u vodi jezera, jer su stalno probavali postat pravi vilenjaci.

Prvog dana prolića, jedan momčić sidio je uz jezero jer mu je tribalo mira i tišine. Al mu je tu tišinu prikinio tanki plač vile. Jedna od tih vila, ostala je najednon sama, bojala se zore i sunca koje će skoro izać. Oni se tako pogledaju i on vidi u njezinin očima čežnju, onu istu što ga je cilog uznemiravala, vidi neki prikriveni jad u njenon srcu. I skupi je na svoju ruku i zakloni od sunca i odnese put pećine. Ona je tute čekala skupa s njim da se opet spusti misec i da se ona vrati svojin drugama, prijateljicama vilama s kojima je plesala. On se potajno želio pritvorit u pravog vilenjaka. Jedne noći, vila i on su zaspali, al njega probudi uznemirena voda jezera. Vidio je vile koje se spremaju da počmu pismu i kolo i on, misleći da će se odma, ako k njima u kolo dođe, pribličit u vilenjaka, potrči u jezero. Za nesriću, padne i odnese ga voda u svoje dubine.

2.3.3. Vilinsko kolo

Ove u kolu to ne primijete, al njih brzo primijeti ova usamljena vila i potrči in da se provesele skupa. Isto, pogledon je prišla priko cilog jezera i stina da ugleda oči momčića u kojima je vidila istu tugu i čežnju, al njega više nije bilo. Tad najednon nestade vedra neba, nesta je misec i sve zvizde. Nestale su druge vile. Sve se smračilo i utišalo. Vila opet ostane sama. Nije više čekala da se pojavi noć i njene prijateljice da zaplešu kolo, nego je samo čekala u pećini da opet dođe onaj momak. On nikad nije doša. Jedni pričaju da se ona od očaja pustila suncu, da je nestane, a drugi da je vazda ostala u pećini koja se zove Vilinska pećina.⁴⁶

⁴⁶Kazala Lucija-Marija Lozo, djevojački Peko, rođena 1927.

Svijet vila i vilenjaka oduvijek je bio česta pojava u pričama naših predaka. Ova predaja je mitska, ali dijelom i etiološka – izražava se vjerovanje da je Vilinska pećina na Modrome jezeru tako nazvana upravo prema usamljenoj vili iz ove predaje.

3. Legende

Riječ *legenda* potječe iz latinskog jezika u značenju „ono što valja čitati, ono što treba čitati.“ Bilo je potpuno suprotnih tumačenja te riječi. Naime, legende su se na našim prostorima objašnjavale kao nešto izmišljeno. „Istovremeno se za mnoge velikane govorilo da su ušli u legendu i da su otišli u legendu.“⁴⁷ Likovi su legendi po nekoj svojoj karakteristici izuzetno važni i dobri. Takvi su likovi, primjerice, hajduci, za koje se smatra da su izmišljeni junaci, kao i priče o njima. Kada je netko uspješan i izdvaja se nekim svojim vrlinama, naziva ga se živom legendom. Postoje i izmišljene i stvarne legende.⁴⁸

„Legenda ima vjerski karakter u čiji se sadržaj vjeruje. U legendama su sudionici Isus Krist, sveci, svetece, crkveni dostojanstvenici, mučenice i mučenici. Legenda se dugo poimala kao pripovijest iz života svetaca te o Božjim i svetačkim čudesima. Legende su fakturom bliske predaji i katkad su teško odvojive od njih, ali je ipak element čuda njihov *genus specificum* što ih donekle izdvaja. Legende unose Božja i svetačka čuda, ispravljaju nepravde, nagrađujući dobro, a kažnjavajući zlo.“⁴⁹

Rodno selo moga oca su Kljaci pored Čavoglava, nedaleko Drniša. Pripadaju općini Ružić i zauzimaju jugoistočni dio Petrova polja. Župa Kljaci posvećena je svetom Iliji proroku, a upravo je crkva, koja se nalazi na mjestu starohrvatske crkve iz 9. stoljeća, dominantna nad brdom iznad sela.

Kljaci su plodna prodolina smještna između Kozjaka, Svilaje i Moseća. Zbog svojega povoljnoga položaja, Kljaci su bili nastanjeni još od bronačnoga doba. U doba ilirske i rimske

⁴⁷ Dragić, Marko. *Poetika i povijest hrvatske usmene književnosti* (Fakultetski udžbenik), Filozofski fakultet Sveučilišta u Splitu, Split, 2008., str. 249

⁴⁸ Isto.

⁴⁹ Dragić, Marko. *Legende i svjedočanstva o čudotvornoj slici Gospe Sinjske*, *Croatica et Slavica Iadertina* 12 (1), Sveučilište u Zadru, Odjel za kroatistiku i slavistiku, Zadar, 2016., 154.

vladavine na tom su području nicali važni gradovi i naselja.⁵⁰ Aluminijska ruda kljakit, koja se zajedno s mrkim ugljenom eksploatirala krajem 18. stoljeća na drniškom području, nazvana je po rudniku smještenom u Kljacima.⁵¹

3.1. Legenda o svetom Iliji

Sveti Ilija prorok poznat je i kao Ilija Gromovnik. Prema Bibliji, podignut je u vihoru ognja u kolima. U Bosni i Hercegovini, Hrvati ga slave kao zaštitnika. Za nevremena i grmljavine, hrvatski katolički vjernici utječu se svetome Iliji.

U hrvatskoj tradicijskoj kulturi postoji i vjerovanje kako sveti Ilija progona irudicu.⁵² Irudica je đavolsko biće, krivac za smrt Ivana Krstitelja i luta svijetom preobličena u mačku. Sveti Ilija zapravo naganja irudicu munjama, a kada je pogodi grom, ona će umrijeti. Antikrist će ubiti svetog Iliju, ali on će oživjeti. Potom će uslijediti svršetak svega i Strašni sud.⁵³

Mi smo se dica uvik plašili grmljavina i groma i onda je mater jednon ispričala kako se ne tribamo bojat jer gromove šalje naš Ilija. On i nije bio baš svet, više je bio prgav i teške, vatrene naravi ko munja. A žena mu je bila dobra i mirna, baš pobožna. Jednon se ona digla da pođe na misu, a Ilija se diga za u polje. Mater i ćaća su ostali malo duže ležat u sobi. Ilija je doša u polje radit, a tamo ga je dočeka jedan zločesti čovik koji ga je podjario i slaga da hitno ode kući provjerit s kin mu žena spava u sobi. I Ilija se ražesti, ko i inače, ko grom dođe i pobije sve u sobi bez pitanja. Tolko je bio naopak da je bez promišljanja ubio vlastitu mater i ćaću. A žena za to vrime opće nije bila u sobi. Normalno, nije imala nikog drugog i taman je bila spremala ručak. Kad je Iliji došlo do glave šta je napravio, već je bilo kasno. Žena mu je rekla da ga je to sigurno snašlo zlo, neki zloduh i pomutio mu razum jer nije poštiva neradnu svetu nedilju. I Ilija odlučio otić na to isto polje, čekat da se pojavi taj zločesti čovik da mu se osveti. Bogu je više dosadilo da Ilija stoji pa mu se javio i reka da nikad neće dočekat tog zloduha, al ako ugazi Bogu na nogu, možda ga i vidi. Ilija je zgazio Božju nogu i počeo mu se

⁵⁰Čvrljak, Krešimir. *Dalmatinska zagora u dijariju cara i kralja Franje Josipa I. god. 1875.*, Kulturni sabor Zagore, Zagora između stočarsko-ratarske tradicije te procesa litoralizacije i globalizacije, Sveučilište u Zadru, Ogranak Matice hrvatske Split, Zadar, Split 2011., str. 426.

⁵¹Isto, str. 430.

⁵²O tome više: Marko Dragić, Irudica u hrvatskome folkloru, *Croaticaet Slavica Iadertina*, 13 (1), Sveučilište u Zadru, Odjel za kroatistiku i slavistiku, Zadar, 2017. 135-155.

⁵³Dragić, Marko. *Starinske molitve u šibenskom zaleđu*, Godišnjak Titius, vol. 6-7, br. 6-7, 2014, str. 291.

priviđat zločesti čovik koji trči po njivama. Zgrabio je pušku i zapuca na njega, a to je Boga poplašilo i naljutilo. Al mu je isto reka da će sad baš postat svetac i da će zauvijek pucat za tin zloduhon. Kad god ti zagrmi, to znači da Ilija vata tog pokvarenog, puca na nj i još ga, vidiš, nije uspio uvatit. Kažu kad ga uvati da će pristat nevrimena i gromovi.⁵⁴

Postoji i druga priča o tome kako sveti Ilija vozi kola po nebu. Dok vozi, ispadaju mu kamenja iz kola i to uzrokuje grmljavinu.

Moran priznat da me ova prva priča ko dite i nije smirivala, mislija san da je sveti Ilija bio malo bolji, al nije on loš, samo mu nije bilo lako. Ko ni nama sada, očito se zločestih ljudi nemoš rješit nikako. Al nemoj ti bit ko bisni Ilija. Vidiš da je zloća očito vječna i teško je kad ti se uvati za dušu, al u ovo malo života šta imamo, triba zato izabrat bit dobar i virovat u dobrotu. Jel da?⁵⁵

3.2. Legenda o Gavanovim dvorima i postanku imotskih jezera

Crveno jezero krška je jama ispunjena vodom nastala urušavanjem svoda iznad jame. Ime je dobilo po crvenim stijenama koje ga okružuju. Najdublje je krško jezero u Europi. Vode mu stalno naviru podzemnom rijekom pa nikada ne presušuje. Samo rijetkima je uspjelo da zarone dovoljno duboko i dotaknu dno. Teško je objašnjivo i shvatljivo zašto kamen, kada se baci, ne dotiče dno. Znanstvenici nude objašnjenje kako je uzrok ovakve pojave prejako strujanje iznad jezera pa se kamen, poput magneta, vraća među stijene. Legenda nudi drugačije objašnjenje. Prema legendi, kamen ne može dotaknuti dno jezera zbog sebičnoga i gramzivoga Gavana i nedostatka dobroćudnih ljudi.⁵⁶

Modro jezero također je krško jezero. Ime je dobilo po izrazito bistroj, modrikastoj vodi. Dubina, odnosno razina Modrog jezera nije stalna, nerijetko i potpuno presuši. Tada se

⁵⁴ Kazao Branko Mešin, rođen 1961.

⁵⁵ Kazao Branko Mešin, rođen 1961.

⁵⁶ Dragun, Vlade; Ujević, Bože. *Legende imotskog krša*, Agencija za odgoj i obrazovanje/ Škola za dizajn, grafiku i održivu gradnju, Zagreb, Split, 2014., str. 41.

na njegovu dnu zaigra nogometna utakmica između „Vilenjaka“ i „Vukodlaka“ u spomen na stvorenja iz mašte koja i danas žive u pričama usmene tradicije.⁵⁷

Legenda o postanku Crvenoga i Modroga jezera u Imotskom sadržava biblijske motive uništenja Sodome i Gomore koje je uzrokovao izopačeni narod. Ti motivi prisutni su i u legendama o nastanku sljedećih jezera: Boračkoga jezera kod Konjica, Hutova blata u Trebinjli, Jezera u Rijeci Dubrovačkoj, Prukljanskog jezera kod Šibenika, Plitvičkih jezera, Miloševa jezera u Hrvacama kod Sinja, Kuti kod Neuma, jezera kod Vinkovaca i Pleternice, jezera Balaton u Mađarskoj. Postanku svih ovih jezera prethodilo je uništenje dvora ohologa Gavana.⁵⁸

Priče koje obrađuju tematiku Gavanove oholosti i propasti mogu se nazvati moralitetima. Najstariji zapis ove legende je objavljen u *Fiore de virtu*, a potječe iz 15. stoljeća. Zajedničko svim tim pričama je lajtmotiv Gavanove škrtosti i nemilosrdnosti te nadahnuće Sodomom i Gomorom.⁵⁹

Ono što se može razlikovati je pojava likova, iako smisao legende ostaje isti. Naime, nekada se navodi kako su Gavanovi imali sluškinju ili sirotu udovicu, a u drugim legendama imali su slugu ili čobana. Također, različite su varijacije simbolike prosjaka, siromaha koji dolazi pred dvore. Nekada taj prosjak simbolizira Isusa Krista i svetoga Petra, nekada anđela, a nekada samo svetca.

Fra Petar Bakula i širokobriješka legenda smještaju radnju legende o propasti Gavanovih dvora u Imotski.⁶⁰

Većina legendi s ovom tematikom vrijeme radnje stavlja u doba kada su Isus Krist i apostol Petar hodali zemljom. Smisao je naglasiti kažnjavanje zlih i nagrađivanje i spas plemenitih. Taj se spas odvija na način da plemeniti pravovremeno i uz Božju pomoć napuste mjesto koje će biti uništeno zbog nemilosrdnog Gavana čije će dvore potopiti voda.⁶¹ „Voda je magijski izvor moći. U kršćanstvu voda simbolizira pranje, čišćenje i nevinost.“⁶²

⁵⁷Isto, str. 38.

⁵⁸Dragić, Marko. *Tradicijske priče iz Zagore*, Književni krug Split; Filozofski fakultet Sveučilišta u Splitu, Split 2017., str. 182-183.

⁵⁹Dragić, Marko. *Starozavjetni motiv Sodome i Gomore u Bakulinom Šematizmu i u suvremenom pripovijedanju u Hercegovini*, Zbornik o Petru Bakuli, Hrvatski studiji Sveučilište u Zagrebu, Zagreb, 2013, str. 78.

⁶⁰Isto, str. 79.

⁶¹Isto, str. 95.

⁶²Isto, str. 94.

Živio je u svojind vorin jedan čovik, ma čovik... đava. Ima je dvoje dvore. Ima je i zlata i pojata i novčića i živine, svega kliko ti srce oće. Sve bilo njegovo oko Imotskog polja, a nije sve časno primaka. Ima je i sluge svoje, pokvarene kliko i on. Žena mu bila još gora, zlon zadojena, a sin je bio nejak.

Bogu je više bilo dosta njiova terora. Posla je jednon Isusa ko prosjaka, seljaka nemoćnog sa šćapon da prosi mrvu zarad Boga. Doša je prid dvore di je Modro jezero danas, Gavanica bila sama u kući. Muž je bio otiša u druge dvore di je propuntalo Crveno jezero.

Molio je Isus prosjak skrušen da mu da šta, nikog dobra, zeru kruva ako se Boga boji. A ona će njemu gospodarica: „Ne triba meni ništa od tebe i tvog Boga dok je meni u Gavana moga!“ A bila bisna, nije se mogla prosjaka otarasit. Od obisti, bacila mu kruva na papuči u glib. A prosjak nastavio: „Deder mi još raščike il kupusa“. A jedan od sluga, šta je ima manje srce kameno, poda prosjaku lip, mlad kupus, a ona mu tila dat oni pun ovčjih brabonjaka i pišake.

Prosjak Isus unda reče tom dobrom slugi da se ne boji, da će ga Bog pogledat i sačuvat od propuntavanja i propasti.

Isus ne ima mira pa iđe dalje među sluge da vidi ima li tuten još koji da mu nije srce od kamena. Jednog je pita zarad Boga da mu da vune od ovaca, ovi se mislio bi li, ne bi li, i on jadan nemoćan, dica nejaka, ništa se nema. Al da je Isusu vune i Isus mu za dobrotu poveća vunu da je ima i više.

A treći dobri sluga, isto jadan, odrpan, kukavan ko i dica i žena mu, ima je tri janjića. Isus pita u njega jedno janje. A slugi zeru mrsko bilo, nema ni on šta da živi. Al da i on Isusu janje, zarad Boga sve. Zakolju on i žena janje i u kući ga s Isuson blagovali, a Isus oživio janje i vas mu zahvalan bio sluga.

Al onda dolazi teška kazna. Počelo grmit, sivat, trese se, vrti. Gavan, u dvorin di je Crveno jezero, ne vidi zla koje iđe prida nj. Nije se iskupio, Bog mu je da ako oće, al Gavan nije vidio taj lip čas da se skruši i ponizi i da mu Bog lipo oprost. A u dvorin di je Gavanica gospodarica isto tako, spušća se nebo na zemlju i gusta magla. Tri potresa su bila i treći je sve skršio. Propuntali su i jedni i drugi dvori u zemlju, s njima Gavan i Gavanica i sve njiovo dobro i oni zli sluge što ne dadu Isusu prosjaku aman ništa. Ode sve u zemlju i propunta u dva jezera – prvo Crveno, unda Modro.

Na Crvenon je Gavan bio u dvorima i ono je naokrug se stvorilo i biće je tu bila vatra uz sve nevrime, plamen koji je pomoga da se uništi, zato se možda zove Crveno. A oni dobri sluga volio je Gavanovog nejakog sina pa ga je, prije šćete di je Gavanica bila,

uzeo iz bešike i s njen pobiga sa zovnicom i zeru blaga u njoj. Kako je trča, stvara je granice Modrog jezera. A gospodarica ni u najvećinmukan nije zazvala Gospodina Boga. I tako je nestala u zemlju.

Eto ti, diko, kako su se napravila dva oka imotska... Crveno i modro. Kad ti je sve mirno, kažu da moš vidit zidine njiovi dvora na dnu jezera. A nit su in izmirili duljinu nit u Crveno moš bacit kamen da padne i otrese o dno. Kažu da će to poč za rukon samo dovoljno dobron i poštenon i dičnon čoviku... Meni se jednon učinilo da je meni uspilo, al ko će znat. Kažu da nikom nije. Nema više poštenih ljudi baš, vas je svit otiša u ništa.⁶³

Ovo je zasigurno jedna od najpoznatijih legendi Imotske krajine. Postoje različite verzije, postoje i različita promišljanja gdje su bili Gavanovi dvori, ali Imočani se slažu da su sigurno bili duž Imotskog polja i da se vjerojatno i danas nalaze na dnu dvaju bisera ovoga grada, Crvenoga i Modroga jezera.

Rječnik

⁶³ Kazala Lucija-Marija Lozo, djevojački Peko, rođena 1927.

A

aman (ništa) = baš (ništa)

B

bešika = kolijevka

biće = bit će

bile = bijele

bisni = bijesni

brabonjci = sitni životinjski izmet

C

cilog = cijelog

crkovna = crkvena

Č

čas = trenutak

čivčija = kmet, seljak, bezemljaš u
Osmanskom carstvu

čovik = čovjek

Ć

ćaća = otac

D

deder = daj

desit = dogoditi

di = gdje

dika = draga, mila osoba

diver = djever

donila = donijela

doša = došao

druge = prijateljice

dvorin = dvorima

Đ

đava = đavao

F

fešta = svečanost, slavlje u nečiju čast,
proslava

G

glib = blato

gubica = usta

I

iđe = ide

iša = išao

izać = izaći

J

jatagan = veliki zakrivljeni nož, turska
sablja, korišten u osmanlijskoj vojsci,
nekada glavno oružje janjičara

K

kliko = koliko

kruv = kruh

kukavan = jadan

kuten = kutom

L

ladna = hladna

ladniji = hladniji

lipo = lijepo

M

mater = majka

međa = granica

megdan = boj između dvije osobe; dvoboj

miraz = materijalna dobra koja žena donosi
u brak

misec = mjesec

more = može

moš = možeš

mrsko = odbojno

mrvu = malo

N

najlipše = najljepše

nedilja = nedjelja

nejak = malen, slab

nemoš = ne možeš

nesrića = nesreća

nesrtni = nesretni

NJ

njiovi = njihov

njon = njome

O

obist = objest

oće = hoće

odma = odmah

odrpan = bijedan, loše odjeće

osić = odsjeći

otarasit = riješiti se, odbaciti nekoga/nešto

otresti = pasti

P

pare = novac

pisma = pjesma

pišaka = mokraća

piva = pjeva

plaka = plakao

podjarit = izazvati, naljutiti nekoga

pojata = štala

potrefit = pogoditi

prgav = svadljiv

prid = ispred

priđe = prijede

priko = preko

primaknuti = steći

priobličiti = steći

svit = svijet

priviđati = predviđati

svitliti = svijetliti

proliće = proljeće

svitovna = svjetovna

propuntati = pasti u bezdan

Š

R

šapljat = šaptati

rašćika = raštika

ščap = štap

ražestiti se = naljutiti se

ščeta = šteta

rišiti = riješiti

šterike = svijeće

S

T

sidi = sjedi

talasati se = gibati se, lelujati poput valova

sikli = sjekli

taman = upravo, baš

sivat = sijevati

tio = htio

skršiti = slomiti

tolko = toliko

spušćati se = spuštati se

tute(n) = tu

sristi = sresti se

tvrđa = utvrda, tvrđava

stina = stijena

U

unda = onda

zvizde = zvijezde

uvik = uvijek

Ž

V

živina = domaće životinje

vako = ovako

vas = sav

vata = hvata

vazda = uvijek

vira = vjera

Z

zarad = zbog

zauvik = zauvijek

zavit = zavjet

zavitovat = zavjetovati

zeru = malo

zovnica = ukrašena tkana torba, nosi se o
ramenu

4. Zaključak

Ovaj rad donosi priče na kojima su odgajane generacije djece drniškoga i imotskoga kraja. Rad ocrta i svojevrsnu sliku mentaliteta, kulture, mišljenja, načina življenja skupina ljudi sa dva različita područja. Riječi kazivača donose mogućnost suživljavanja s odbjeglih vremenom i zbivanjima. Nedvojbeno, razdoblja, događaji, osobe i bića o kojima se govori u ovome radu jesu dio prošlosti ili su pak plod mašte, raznih vjerovanja, ali oni su postojani i danas. Usmeno prenošenje, a tim više i zapisivanje, oživljavaju ih i omogućuju im da postanu dio identiteta novih generacija, jednako kao što su gradili identitete naših predaka. Zanimljivo je da se u zabilježenim kazivanjima zapravo vidi izbor mišljenja, težnji i vjerovanja naših predaka. Mogu se promatrati naivna, praznovjerna vjerovanja u mitološke likove poput vila. Takva su vjerovanja razumljiva jer ljudi su tražili izlaz iz svakodnevnice, koja je često bila surova, i željeli su se predati nečemu neuobičajenom, nestvarnom. Nadzire se i težnja svakoga čovjeka da otkrije svoje korijene, vidljiva kroz pokušaje i trud naših predaka da objasne i donesu zaključke o mjestima i nazivima mjesta odakle potječu. Vidljivo je i poznavanje povijesnih istina i povijesno utemeljenih osoba kod prošlih generacija, ali i pridavanje suviše mitskih osobina junacima te izobličavanje događaja maštom. Navedeni zapisi daju zaključiti da se nedostatak logičkog objašnjenja za neku pojavu, događaj, lokalitet ili osobu nadomještao maštom ili duhovnim uvjerenjima, što je i očekivano s obzirom na uvjete koje je život pružao našim bližim i daljim predcima. Naposljetku, kazivanja iz drniškog i imotskog kraja potvrđuju višestoljetnu postojanost kršćanstva i iskonsku bogobožnost i uzdanje u Boga u dvama istraženim krajevima.

Ovaj rad iskazuje i sveobuhvatni utjecaj duha kršćanstva koji je duboko ukorijenjen u kulturu i tradiciju Hrvata. Kršćanstvo kao domena koja je oblikovala hrvatski narod u nezanemarivoj mjeri koegzistira i danas s ostalim utjecajima u Hrvata.

Izvori

Vlastiti terenski zapisi

Popis kazivača

Branko Mešin, rođen 1961. godine u Drnišu

Lucija-Marija Lozo, djevojački Peko, rođena 1927. godine u zaseoku Peko, općina Podbablje

Ozana Grubišić, djevojački Lozo, rođena 1961. godine u selu Šumet, općina Proložac

Literatura

1. Botica, Stipe. *Povijest hrvatske usmene književnosti*, Školska knjiga, Zagreb, 2013.
2. Čvrljak, Krešimir. *Dalmatinska zagora u dijariju cara i kralja Franje Josipa I. god. 1875.*, Kulturni sabor Zagore, *Zagora između stočarsko-ratarske tradicije te procesa litoralizacije i globalizacije*, Sveučilište u Zadru, Ogranak Matice hrvatske Split, Zadar, Split 2011., str. 399-454.
3. Dragić, Helena. Hidronimi Mostarsko blato i Hutovo blato. Zbornik u čast Josipu Liscu. Sveučilište u Zadru; Matica hrvatska; Ogranak Matice hrvatske u Zadru. Zadar, 2020, 213-226.
4. Dragić, Helena. *Toponomastika stolačkoga kraja*. Matica hrvatska Stolac, Stolac 2019.
5. Dragić, Marko. Hajdučki harambaša Andrija Šimić po čijim vrlinama je nazvan HNK Hajduk, *Kulturna baština: časopis za pitanja prošlosti splitskoga područja* 46. Društvo prijatelja kulturne baštine Split, Split, 2020, 292-332.
6. Dragić, Marko. Povijesne i etiološke predaje iz Otoka Sinjskoga. Tragovi tradicije, znakovi kulture (Zbornik u čast Stipi Botici) (ur. Evelina Rudan; Davor Nikolić; Josipa Tomašić) Hrvatska sveučilišna naklada, Hrvatsko filološko društvo, Matica hrvatska. Zagreb, 2018, 283.-297.
7. Dragić, Marko. *Tradicijske priče iz Zagore*. Književni krug Split; Filozofski fakultet Sveučilišta u Splitu, Split 2017.
8. Dragić, Marko. Irudica u hrvatskome folkloru, *Croaticaet Slavica Iadertina*, 13 (1), Sveučilište u Zadru, Odjel za kroatistiku i slavistiku, Zadar, 2017. 135-155

9. Dragić, Marko. *Legende i svjedočanstva o čudotvornoj slici Gospe Sinjske*, Croaticaet Slavica Iadertina 12 (1), Sveučilište u Zadru, Odjel za kroatistiku i slavistiku, Zadar, 2016., 153-177.
10. Dragić, Marko. *Povijesne i etnološke predaje o ljubuškom kraju*, Motrišta 92, Mostar 2016, 25-61.
11. Dragić, Marko. *Starinske molitve u šibenskom zaleđu*, Godišnjak Titius, vol. 6-7, br. 6-7, 2014, str. 285-300.
12. Dragić, Marko. *Starozavjetni motiv Sodome i Gomore u Bakulinom Šematizmu i u suvremenom pripovijedanju u Hercegovini*, Zbornik o Petru Bakuli, Hrvatski studiji Sveučilište u Zagrebu, Zagreb, 2013, str. 75-97.
13. Dragić, Marko. *Mitski svijet Zagore u kontekstu europske mitologije*, Kulturni sabor Zagore, *Kultovi, mitovi i vjerovanja na prostoru Zagore*. Filozofski fakultet u Splitu - Odsjek za povijest i Veleučilište u Šibeniku, Split 2013., str. 195-227.
14. Dragić, Marko. *Sveti Rok u tradicijskoj katoličkoj baštini Hrvata*, Nova prisutnost, Časopis za intelektualna i duhovna pitanja, XI (2), Kršćanski akademski krug, Zagreb, 2013., str. 165.-182.
15. Dragić, Marko. *Poetika i povijest hrvatske usmene književnosti*. Filozofski fakultet Sveučilišta u Splitu, Split, 2008.
16. Dragić, Marko. *Hrvatska usmena književnost Bosne i Hercegovine, proza, drama i mikrostrukture*, MH u Sarajevu, HKD Napredak Sarajevo, Sarajevo 2005.
17. Dragić, Marko. *Etnografsko-filološki prinosi tradicijskoj kulturi drniškoga kraja*, Godišnjak Titius: godišnjak za interdisciplinarna proučavanja porječja Krke 1. (1). Split 2008., str. 167-205.
18. Dragić, Marko. Zbilja o knezovima Nakićima i Vučkovićima u „Razgovoru ugodnom“ i tradiciji Školski vjesnik 52. (3-4) Split 2003, str. 283-295.
19. Dragić, Marko. *Od Kozigrada do Zvonigrada (hrvatske predaje i legende iz Bosne i Hercegovine II.)*. Baška Voda – Mostar – Zagreb: Mala nakladna kuća Sveti Jure i Zajednica izdanja ranjeni labud ZIRAL. 2001.
20. Dragun, Vlade; Ujević, Bože. *Legende imotskog krša*, Agencija za odgoj i obrazovanje/Škola za dizajn, grafiku i održivu gradnju, Zagreb, Split, 2014.
21. Grbavac, Jozo. „Silvestar Kutleša“. Umnici Franjevačke provincije Presvetoga Otkupitelja knj. 6. Služba Božja. Franjevačka provincija Presvetoga Otkupitelja. Split, 2021.

22. Kekez, Josip. Usmena književnost, u Škreb – Stamać, Uvod u književnost, IV. Poboľjšano izdanje, Globus, Zagreb, 1986.
23. Kelava, Josipa. 2018. Mitske predaje posušškoga kraja, *Bosna franciscana*, 48. Sarajevo: Franjevačka teologija, 279-294.
24. Kelava, Josipa. Suvremeni zapisi predaja o osmanskoj vladavini u posušskom kraju, *Bosna franciscana*, 47. Sarajevo: Franjevačka teologija, 2017., 285-305.
25. Kutleša, fra Silvestar *Život i običaji u Imockoj krajini*, Matica hrvatska ogranak Imotski, Imotski 1997.
26. Marinović, Ivana. Mitske predaje u suvremenim pripovijedanjima širokobriješškog kraja, *Bosna Franciscana*, Časopis franjevačke teologije Sarajevo, godina XXVII, br. 50, Sarajevo, 2017. 293.-316.
27. Marinović, Ivana. *Povijesne i etiološke predaje o osmanskoj vladavini u širokobriješskom kraju*, Motrišta, Časopis za kulturu, znanost i društvena pitanja, Br. 96-97, Matica hrvatska, Mostar, srpanj-listopad 2017., str. 42.-55.
28. Širić, Josipa. Motivski svijet demonoloških predaja u suvremenoj etnografiji posušškoga kraja, *Croaticaet Slavica Iadertina*, 10 (2). Zadar: Odjel za kroatistiku i slavistiku, Sveučilišta u Zadru, 2015. 387-398.
29. *Usmene pripovijetke i predaje*, priredila Maja Bošković-Stulli, SHK, MH, Zagreb 1997.

Sažetak

Usmena književnost svjedoči o prošlosti pojedinca ili zajednice, o njihovoj kulturi, tradiciji i identitetu. To potvrđuje i ovaj rad u kojemu su opisane povijesne, etnološke i mitske predaje te legende drniškoga i imotskoga kraja. Priče kazivača pokazuju čitav sustav mišljenja, vjerovanja, moralnih vrijednosti, načina i uvjeta života ljudi s tih prostora. Nezanemariv je i uvid u povijesne okolnosti i zbivanja koje zapisani usmeni oblici nude. Možda se najviše ističe utjecaj osmanskih prodora na ovim prostorima, a vidljiv je u predaji o hajduku Andrijici Šimiću i u predaji o svatovima Stipana Nakića. Osmanska je vladavina kreirala i geopolitičke odnose, što je vidljivo u predaji o razgraničavanju Hrvatske sa susjednom Bosnom i Hercegovinom. U mitološkom su smislu područje Drniša i Imotskog najviše obilježile vile. Religijska uvjerenja vidljiva su u legendi o svetome Iliji i u legendi o propasti Gavanovih dvora, a većinom se temelje na vjerovanju u Božju pravednost – nagrađivanje krjeposti i kažnjavanje zla. Društvo i kultura danas su sve više skloni promjenama. Obrađivanje usmene književnosti omogućuje očuvanje i opstanak nacionalnoga identiteta u razdobljima značajnijih promjena, modernizacije te opadanja tradicijskih vrijednosti.

Ključne riječi: usmena književnost, predaje, legende, Drniš, Imotski, tradicija

THE POETICS OF THE SYNCHRONIC RECORDS OF ORAL STORIES IN DRNIŠ AND IMOTSKI REGIONS

Abstract

Oral literature bears witness to the past of an individual or a community, its culture, tradition and identity. Affirmation of this comes also from this thesis in which historical, etiological and mythical traditions and legends of the Drniš and Imotski region are described. Utterances of the storytellers display an entire system of thoughts, beliefs, moral values, ways and conditions of life of the inhabitants of those areas. Also important is the insight into the historical circumstances and realities which written oral history provides. Perhaps the most important influence that shaped oral tradition are invasions of the Ottoman Empire which are visible in stories of *hajduk* (brigand) Andrijica Šimić as well as the tale of wedding of Stipan Nakić. Rule of the Ottomans also influenced geopolitical relations that can be seen in the stories of border division between Croatia nad Bosnia and Herzegovina. Mythologically, area of Drniš and Imotski has most been given impact by the stories of the *vile* or the fairies. Religious beliefs are seen in the legends of saint Elias and of the fall of the Gavan's Halls. These are mostly based on the basis of belief in divine justice – rewarding the virtue and punishing evil. Given the fact of ever - changing culture and society, guarding and analysing the oral literature provide the tool for preservation of national identity during present period of significant changes in the society, modernization and the decline of traditional values.

Key words: oral literature, tales, legends, Drniš, Imotski, tradition

SVEUČILIŠTE U SPLITU
FILOZOFSKI FAKULTET

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

kojom ja Ozava Mešin, kao pristupnik/pristupnica za stjecanje zvanja sveučilišnog/e prvostupnika/ce hrvatskog jezika i književnosti i poletnosti, izjavljujem da je ovaj završni rad rezultat isključivo mogega vlastitoga rada, da se temelji na mojim istraživanjima i oslanja na objavljenu literaturu kao što to pokazuju korištene bilješke i bibliografija. Izjavljujem da niti jedan dio završnog rada nije napisan na nedopušten način, odnosno da nije prepisan iz necitiranoga rada, pa tako ne krši ničija autorska prava. Također izjavljujem da nijedan dio ovoga završnog rada nije iskorišten za koji drugi rad pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili radnoj ustanovi.

Split, 14. rujna 2021.

Potpis Ozava Mešin

IZJAVA O POHRANI ZAVRŠNOG / DIPLOMSKOG RADA U DIGITALNI
REPOZITORIJ FILOZOFSKOG FAKULTETA U SPLITU

STUDENT/ICA	OZANA MEŠIN
NASLOV RADA	POETIKA SINKRONIJSKIH ZAPISA U SMEJNH PRICA U DRNSKOM I K MOT- SLOH KRAJU
VRSTA RADA	ZAVRŠNI RAD
ZNANSTVENO PODRUČJE	HUMANISTIČKE ZNANOSTI
ZNANSTVENO POLJE	FILOLOGIJA, KRATISTIKA
MENTOR/ICA (ime, prezime, zvanje)	MARCO DRAGIĆ, prof. dr. sc.
KOMENTOR/ICA (ime, prezime, zvanje)	
ČLANOVI POVJERENSTVA (ime, prezime, zvanje)	1. MARCO DRAGIĆ, prof. dr. sc. 2. LUCIJANA ARMANDA, doc. dr. sc. ŠUNDOV 3. NIKOLA SUNARA

Ovom izjavom potvrđujem da sam autor/ica predanog završnog/diplomskog rada (zaokružiti odgovarajuće) i da sadržaj njegove elektroničke inačice u potpunosti odgovara sadržaju obranjenog i nakon obrane uređenog rada. Slažem se da taj rad, koji će biti trajno pohranjen u Digitalnom repozitoriju Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Splitu i javno dostupnom repozitoriju Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu (u skladu s odredbama *Zakona o znanstvenoj djelatnosti i visokom obrazovanju*, NN br. 123/03, 198/03, 105/04, 174/04, 02/07, 45/09, 63/11, 94/13, 139/13, 101/14, 60/15, 131/17), bude (zaokružiti odgovarajuće):

a.) u otvorenom pristupu

b.) rad dostupan studentima i djelatnicima Filozofskog fakulteta u Splitu

c.) rad dostupan široj javnosti, ali nakon proteka 6/12/24 mjeseci (zaokružiti odgovarajući broj mjeseci)

U slučaju potrebe dodatnog ograničavanja pristupa Vašem ocjenskom radu, podnosi se obrazloženi zahtjev nadležnom tijelu u ustanovi.

Split, 14. rujna 2021.

mjesto, datum

Ozana Mešin

potpis studenta/ice